

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Prof. Dr. Albert-Peter Rethmann

Jaroslav Lorman, *Etika mezi rozumem a zjevením. Analýza morálně-teologického konceptu Augustina Zippého (1746/7-1816), disertační práce, Praha 2009, 208 str.*

Posudek

J. Lorman se v předložené disertaci zabývá Augustinem Zippem, morálním teologem z Čech z doby tzv. katolického osvícenství. U Augustina Zippého se nejedná pouze o autora, jehož dílo si samo od sebe žádá novou recepci po dvou stech letech od své publikace. I když je možné A. Zippého považovat za jednoho z hlavních představitelů českého a rakouského josefinismu (9), spočívá jeho význam z dnešního pohledu především v tom – a na to poukazuje J. Lorman v úvodu právem – že jsou na něm patrné centrální aspekty epochy, která je v českém kontextu málo probádána. „Katolické osvícenství“ a diskuse o něm sahají až do současnosti a zasahují také a nejenom českou teologii a církevní dějepisectví. Jedná se o problematickou kapitolu dějin teologie, která tvoří také část dějin teologie morální.

Předkládaná práce usiluje zpracovat část dějin morální teologie osvícenského období. Autor má však i vlastní teologický záměr, když čte teologické zápasy osvícenství z perspektivy současné morální teologie očima dnešního morálního teologa. V tomto smyslu se vedle historického aspektu jedná také o dílo, které tematizuje základní otázky morální teologie (autonomie, svědomí, svoboda, *proprium christianum* aj.). Tyto stěžejní morálně teologické otázky diskutuje J. Lorman způsobem, ve kterém konfrontuje historického autora s myšlenkovými koncepty, které usilují splnit současný vědecký nárok kladený na založení teologické etiky (A. Auer, K. Demmer).

Přítom je rozhodující hermeneutické založení, které J. Lorman explikuje v kapitole II své práce: Při četbě a snaze porozumět některému autorovi, zvláště autorovi, který je od současného čtenáře vzdálen 200 let, je pro interpreta takového autora nezbytné, aby si byl vědom vlastního zájmu a ten refleктоval spolu s vlastním předporozuměním obsahů, které předkládá autor, jenž má být interpretován. Proto je oprávněné, ba dokonce nezbytné vstoupit po historickém zařazení a analýze stávajícího textového korpusu do rozhovoru s autorem

samotným, což se v předložené práci děje na pozadí fundamentálně-morálních konceptů A. Auera (a K. Demmera).

Předložená práce se přitom musí vypořádat s různými obtížemi (stejně jako jakékoliv jiní bádání o církvi a teologii v době josefinismu): pramenná základna v archivech a knihovnách je buď neúplná, nebo ještě nezpracovaná. Velká zásluha předložené disertace proto spočívá v archivní práci, která předchází teologické reflexi. K českým dějinám katolické církve a teologie ve druhé polovině 18. století existuje dosud málo vědeckých historických publikací. K tomu je pramenná základna neúplná i v případě A. Zippeho, především co se týče pramenů, ze kterých čerpal Zippe sám, ale i co se týče jeho recepce a hodnocení jeho spisů u jeho současníků. J. Lorman si je těchto obtíží vědom (viz 8n), uvádí je a přibližuje se tak ke zkoumanému autorovi, jeho spisům a jeho epoše dostatečně opatrně a pečlivě.

Užívané prameny jsou z největší části psány německy, což představuje další nikoliv nevýznamnou část práce J. Lormana. S tím jsou spojeny některé specifické obtíže. Tak je například obtížné přeložit pojmy jako je „Lebenswelt“ do češtiny. Rozhodnutí k překladu ‚žitý svět‘ je jistě odůvodněný kompromis, protože německé slovo vyjadřuje zároveň aspekt ‚životního okolí‘.

J. Lormanovi se zdařilo v žádoucí koncentraci předložené disertace představit velmi diferencovaný obraz osvícenství a katolické reakce na něj. Po právu poukazuje na to, že osvícenství v Anglii a v Německu nebylo zásadně proticírkevní (29, 30), což nebyl zpočátku případ ani Francie, než však Francouzská revoluce vstoupila – navzdory svému původnímu směru – do záležitostí církve (mj. i do otázek nasazení jejího personálu).

V rámci svého krátkého, ale přesto diferencovaného představení dějin idejí evropského osvícenství, zvláště také katolického osvícenství, poukazuje Lorman právem na nezbytnost diferencovaného, a vzhledem k českému církevnímu dějepisectví opravenému pohledu na tuto epochu. S velkou pilí a metodickou pečlivostí vykresluje autor diferencovaný obraz osvícenství, který je v (katolické) teologické literatuře v České republice dosud ojedinělý.

A. Zippe představuje předložená disertační práce jako příklad dějin tvůrčí recepce filosofických a teologických myšlenkových podnětů. Jeho cílem bylo koncipovat křesťanskou víru, v tomto případě křesťanskou morální teologii a křesťanské morální hlásání, tak, aby bylo přijatelné pro Zippeho současníky. J. Lorman předkládá diferencovaným a velmi názorným

způsobem myšlenkové souvislosti a provázanosti A. Zippeho a jeho současníků, když v kap. IV rekonstruuje myšlenkové okolí a ‚Lebenswelt‘ A. Zippeho.

Kapitola V slouží k představení hlavních myšlenek dochovaného díla A. Zippeho, a to opět v kontextu jeho doby a s ohledem na autory jeho současnosti, ale také diachronně s ohledem na duchovně dějinný vývoj, na který tito autoři reagovali a který také, byť specificky recipovali. Centrální cíl disertace J. Lormana spočívá v tom, nově číst A. Zippeho jako představitele morální teologie své doby na pozadí osvícenské epochy, ale také se zájmem a s otázkami dnešního teologa (kapitola VI). Nutně zůstává takový počín ve fragmentech, jak autor předložené práce sám uvádí (190). Přesto ukazuje disertace Jaroslava Lormana, že pohled na dějiny morální teologie může být plodný a podnětný pro současné diskuse, pokud staví na dostatečně reflektované a diferencované hermeneutice, v rámci které autor a interpret zviditelní své předporozumění a svůj zájem.

V A. Zippem je představen autor, který usiloval teologicky založit morální hlásání, které by pro jeho adresáty bylo žitelné – a to v jednotě, ale i v plodnějším a vposledku solidárnějším napětí s církevním magisteriem, které může dostát své roli inspirátora k celkově zdařilému životu pouze na rovině dialogu.

Platí-li zásada „Ultra posse nemo tenetur“, pak musí být – a to platilo tehdy stejně jako dnes – každá morální teologie založena antropologicky. Přitom poukazuje J. Lorman správně na nedostatečné určení toho specificky ‚teologického‘ ve vztahu k také sekulárně formulovatelné morálce, a to především ve srovnání s myšlenkovým konceptem A. Auera. Zde nalézá i A. Zippe (ca. o 40 let později) podstatné doplnění a rozvedení v díle J. B. von Hirschera, který staví na díle Zippeho i jeho současníků. To samé platí i pro nutnou psychologickou dimenzi morálně teologické reflexe.

Další důležitý pokrok v díle A. Zippeho spočívá v jeho představení a zdůvodnění sociální dimenze křesťanské morálky. Také na tomto místě je patrná jeho snaha o autonomní založení morálky.

Ve shrnujícím srovnání pokusů o založení u A. P. Příkladovského a A. Zippeho na s. 192 se nalézá u J. Lormana jistá nepřesnost: autonomní ve smyslu Kanta není jednání na základě vrozených náklonností (život podle náklonností je podle Kanta právě heteronomní), zatímco život z čiré dobroty, jak ji zakoušíme u Boha, může být život v nejvyšší autonomii. Toto nedorozumění může však spočívat ve stručnosti autorovy formulace, kterému je tato teorie dobře známa.

Formalia

Vedle drobnějších ortografických chyb, které v celku nejsou nikterak závažné, jmenujme další menší formální nedostatky:

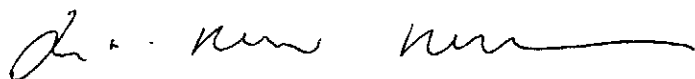
- Na s. 2 by mělo být datum dopsání předložené vědecké práce uvedeno nejen podle svátku, nýbrž přinejmenším také v běžné podobě.
- V textu se číslování kapitol od kap. IV (s. 56) o jeden bod posunulo. Číslování uvedené v obsahu je správné.
- Po s. 16 následuje nepotištěná strana, s. 17 byla vytištěna nečistě a schází minimálně jeden řádek.
- Nadpis na s. 22 patří ke korpusu kapitoly, která začíná až na následující straně 23.
- Kapitoly III a IV mají podbod III.1 resp. IV.1, aniž by následoval bod 2. Totéž platí pro bod V.2.3. S. 25 bod IV.2 je ve skutečnosti III.1.
- S.25 pozn. 50: schází zde odkaz na tridentský koncil. Uvedené sessio XXIII se vztahuje právě na tento koncil.
- Na s.49 by očekával nejen méně znalý čtenář životní data autorů uvedených v posledním odstavci, např. Anselm Desing OSB (1699-1772).
- S. 82: první věta posledního odstavce je neúplná.
- Teologičtí autoři bývají ve vědeckých pracích uváděni bez titulu ‚svatý‘ (87).
- Začátek citátu na s. 99 (pozn. 370) není v textu označen.
- S. 151 je uvedena ‚Summa‘ Tomáše Akvinského. Z kontextu je jasné, že se jedná o Summu teologickou. Tomáš napsal vedle této Summy ještě např. Summu contra gentiles.
- Když jsou citováni autoři jako na s. 157 Leibniz a Lessing, je potřeba uvést citát jako poznámku.
- Vztah mezi aristotelsky laděným obrazem Boha u A. P. Příchovského (178) a jinak málo aristotelsky laděným konceptem A. Zippeho (179) mohl být pojat trochu detailněji.
- Poznámka 776 vyžaduje doplnění. Přitom se nejedná o „Leibnizovu Theodiceu“, nýbrž o theodiceu, jak ji Leibniz zamýšlel.

Shrnutí:

Předloženou disertací otevírá J. Lorman v české teologické veřejnosti znovu diskusi o epoše osvícenství a katolické reakci na ně. Představuje diferencovaný obraz, který podněcuje k dalšímu promýšlení, opravuje mnohé navyklé předsudky vůči osvícenství a představuje nadto svou práci metodu, která je vhodná pro další bádání na poli dějin morální teologie. Po menším přepracování především formálních nedokonalostí, které však neruší celek práce, by měla být tato cenná práce uveřejněna jako monografie a její dílčí poznatky publikovány v různých českých odborných časopisech.

Doporučuji disertační práci k obhajobě.

Praha, Frankfurt, 9.9.2009

Albert-Peter Rethmann